

SVENSK EXEGETISK ÅRSBOK
82

På uppdrag av Svenska Exegetiska Sällskapet
utgiven av Göran Eidevall

Uppsala 2017

Utgivare och redaktör: Göran Eidevall (goran.eidevall@teol.uu.se)
Redaktionssekreterare: David Willgren (david.willgren@altutbildning.se)
Recensionsansvarig: Rosmari Lillas-Schuil (rosmari.lillas@gu.se)

Redaktionskommitté:

Göran Eidevall (goran.eidevall@teol.uu.se)
Rikard Roitto (rikard.roitto@ths.se)
Blaženka Scheuer (blazenka.scheuer@ctr.lu.se)
Cecilia Wassén (cecilia.wassen@teol.uu.se)

Prenumerationspriser:

Sverige: SEK 200 (studenter SEK 100)

Övriga världen: SEK 300

Frakt tillkommer med SEK 50. För medlemmar i SES är frakten kostnadsfri.

SEÅ beställs hos Svenska Exegetiska Sällskapet via hemsidan eller postadress ovan, eller hos Bokrondellen (www.bokrondellen.se). Anvisningar för medverkande återfinns på hemsidan eller erhålls från redaktionssekreteraren (david.willgren@altutbildning.se). Manusstopp är 1 mars.

Tidskriften är indexerad i Libris databas (www.kb.se/libris/), samt ATLA Religion Database®, publicerad av the American Theological Library Association, 300 S. Wacker Dr., Suite 2100, Chicago, IL 60606; e-mail: atla@atla.com; webb: www.atla.com.

Omslagsbild: Del av 11Q19, ”Tempelrullen”, daterad till mellan första århundradet f.v.t och första århundradet v.t.

Svenska Exegetiska Sällskapet
c/o Teologiska institutionen
Box 511, S-751 20 UPPSALA, Sverige
www.exegetiskasallskapet.se

ISSN 1100-2298

Uppsala 2016

Tryck: Bulls Graphics, Halmstad

Innehåll

EXEGETISKA DAGEN 2016

<i>Eidevall, Göran</i> , 80 år senare: Exegetiska sällskapet, <i>SEÅ</i> och de exegetiska dagarna – tal vid exegetiska sällskapets 80-årsjubileum	1
<i>Crawford, Sidnie White</i> , Textual Growth and the Activity of Scribes.....	6
<i>Laato, Antti</i> , Rewriting Israel's History in the Apocalyptic Context: Animal Apocalypse in First Enoch	28
<i>Docherty, Susan</i> , Why So Much Talk? Direct Speech as a Literary and Exegetical Device in Rewritten Bible with Special Reference to Pseudo-Philo's <i>Biblical Antiquities</i>	52

ARTIKLAR

<i>Spjut, Petter</i> , Polemisk etikett eller saklig beteckning? En studie av svenskspråkiga opinionsbildares användning av termen "gnosticism" och dess implikationer för bibelvetenskaplig och kyrkohistorisk forskning	76
<i>Hedlund, Simon</i> , Who Are the ἀρσενοκόϊται, and Why Does Paul Condemn Them (1 Cor 6:9)?	116
<i>Kelhoffer, James A.</i> , Simplistic Presentations of Biblical Authority and Christian Origins in the Service of Anti-Catholic Dogma: A Response to Anders Gerdmar	154

REPLIKER

<i>Gerdmar, Anders</i> , The End of Innocence: On Religious and Academic Freedom and Intersubjectivity in the Exegetical Craft – A Response to James Kelhoffer	179
<i>Kelhoffer, James A.</i> , A Diverse Academy Recognizes No Boundaries for Critical Inquiry and Debate: A Rejoinder to Anders Gerdmar	210

RECENSIONER

Aichele, George, <i>Simulating Jesus: Reality Effects in the Gospels</i> (Joel Kuhlin)	223
Amos, Roger, <i>Hypocrites or Heroes? The Paradoxical Portrayal of the Pharisees in the New Testament</i> (Tobias Ålöw)	226
Collins, John J., <i>Encounters with Biblical Theology</i> (Stig Norin)	230
Dochhorn Jan, Susanne Rudnig-Zelt, and Benjamin Wold (eds.), <i>Das Böse, der Teufel und Dämonen – Evil, the Devil, and Demons</i> (Torsten Löfstedt)	235
Ehrman, Bart D., <i>Jesus Before the Gospels: How the Earliest Christians Remembered, Changed, and Invented Their Stories of the Savior</i> (Joel Kuhlin)	239
England Emma och William John Lyons (red.), <i>Reception History and Biblical Studies: Theory and Practice</i> (Mikael Larsson)	243
Fewell, Danna Nolan (ed.), <i>The Oxford Handbook of Biblical Narrative</i> (Josef Forsling)	245
Gordon, Robert P. and Hans M. Barstad (eds.), <i>“Thus speaks Ishtar of Arbela”: Prophecy in Israel, Assyria and Egypt in the Neo-Assyrian Period</i> (Magnus Halle)	249
Giuntoli Federico and Konrad Schmid (eds.), <i>The Post-Priestly Pentateuch: New Perspectives on Its Redactional Development and Theological Profiles</i> (Jan Retsö)	256
Hayes, Elizabeth R. och Lena-Sofia Tiemeyer (red.), <i>“I Lifted My Eyes and Saw”: Reading Dream and Vision Reports in the Hebrew Bible</i> (Stefan Green)	261
Heilig, Christoph, <i>Hidden Criticism? The Methodology and Plausibility of the Search for a Counter-Imperial Subtext in Paul</i> (Joel Kuhlin)	264
Kim, Yeong Seon, <i>The Temple Administration and the Levites in Chronicles</i> (Jan Retsö)	268
Klein, Anja, <i>Geschichte und Gebet: Die Rezeption der biblischen Geschichte in den Psalmen des Alten Testaments</i> (Lars Olov Eriksson)	272
Klink III, Edward W., och Darian R. Lockett. <i>Understanding Biblical Theology: A Comparison of Theory and Practice</i> (Bo Krister Ljungberg)	274
Knoppers, Gary N., <i>Jews and Samaritans: The Origins and History of Their Early Relations</i> (Cecilia Wassén)	278

Markschies, Christoph, <i>Christian Theology and Its Institutions in the Early Roman Empire: Prolegomena to a History of Early Christian Theology</i> (Carl Johan Berglund)	282
Mettinger, Tryggve N. D., <i>Reports from a Scholar's Life: Select Papers on the Hebrew Bible</i> (Cian Power)	285
Neusner, Jacob och Alan J. Avery Peck (red.); William Scott Green och Günter Stemberger (rådgivande red.), <i>Encyclopedia of Midrash. Biblical Interpretation in Formative Judaism. Volume I-II</i> (Tobias Ålöw)	289
Porter, Stanley E. och David I. Yoon (red.), <i>Paul and Gnosis</i> (Paul Linjamaa)	291
Smith, Geoffrey S., <i>Guilt By Association: Heresy Catalogues in Early Christianity</i> (Martin Wessbrandt)	295
Strauss, Mark L. och Paul E. Engle (red.), <i>Remarriage After Divorce in Today's Church</i> (Bo Krister Ljungberg)	299
Willgren, David, <i>The Formation of the 'Book' of Psalms: Reconsidering the Transmission and Canonization of Psalmody in Light of Material Culture and the Poetics of Anthologies</i> (Anja Klein)	302
Wright, Tom, <i>The Day the Revolution Began: Rethinking the Meaning of Jesus' Crucifixion</i> (Mikael Tellbe)	306

TOM WRIGHT

*The Day the Revolution Began:**Rethinking the Meaning of Jesus' Crucifixion*

London: SPCK, 2016, Inbunden, 440 s., £19,99, ISBN: 978-0-28106-145-7

N. T. Wright har genom ett flertal böcker gjort sig känd som en ledande Paulusforskare, inte minst genom hans senaste opus, *Paul and the Faithfulness of God* (2 vol., SPCK, 2013). I vissa sammanhang, inte minst i mer konfessionella, har dock Wright kritiserats för att vara otydlig i hur han förstår betydelsen och innebörden av Jesu korsdöd. För att råda bot på detta har Wright – nu som Tom Wright – gett ut en mer populariserad text som syftar till att nå en bredare publik.

Boken består av fyra delar. I bokens första del (3–69) gör Wright en översiktlig genomgång av hur Jesu korsdöd har tolkats i kyrkans historia. Han kommer till slutsatsen att såväl den systematiska teologin, som den kristna förkunnelsen i allmänhet, kört fast i allt för många avancerade och spekulativa soteriologiska modeller och teorier. Wright vill särskilt göra upp med föreställningen om att Jesus på korset tog på sig Guds vrede för att rädda människor från helvetet och föra dem till himlen. Problematiken med en sådan tolkning är att människans problem moraliseras (synden definieras enbart som lagbrott), lösningen ges en hednisk förklaringsmodell (en vred fader som straffar sin son), och målet får en platonisk överbyggnad (att komma till himlen när man dör). Wright vill inte minst göra upp med en klassisk luthersk soteriologi som han menar bygger på ett ”works contract”-paradigm (med betoning på individens gärningar och moral) och inte ett ”covenant of vocation”-paradigm (med betoning på människans uppgift i förbundet). Syndens problem handlar inte primärt om ett moraliskt problem utan om avgudereri och falsk tillbedjan. Jesus kom inte för att föra människor till himlen utan för att upprätta dem till att leva ett gudstillvänt liv som gestaltar Guds eskatologiska befrielse av och i den här världen.

Bokens andra del (73–142) fokuserar på den gammaltestamentliga bakgrunden till den nytestamentliga korsteologin. Wright ser tre tydliga narrativa kontexter för denna: berättelsen om Abraham och förbunds-

gemenskapen med Gud, exodusberättelsens befrielsemotiv och profetlitteraturens exilmotiv. Genom ett nytt exodus, den slutliga påskhögtiden, väntade det judiska folket såväl på slutet på exiltiden som på Guds uppgörelse med synden och ondskan. I Jesajas tjänar-motiv formades hoppet om den som skulle komma för att förkroppsliga ("embody") Guds befriande kärlek till Israel. Wright är dock tydlig med att understryka att det inte finns något i den judiska teologin, som helt motsvarar de messianska föreställningar som den tidiga kyrkan så småningom kom att lägga i tolkningen av Jesu korsdöd.

I bokens huvuddel, den tredje delen (145–352), tar sig Wright an de nytestamentliga texterna och sätter in dessa i den större berättelsen om Israel som förbundsfolk, exilen och det nya exodus. Wright läser kors-teologin som en del av gudriksteologin, där Jesus genom sin verksamhet och tjänst kommer för att gestalta och förkroppsliga Guds eskatologiska kommande till Israel. Genom Guds uppgörelse med ondskan kopplas riket och korset samman. Wright förespråkar en "representative substitution", det vill säga att Jesus dör som Israels (människans) representant och i Israels (människans) ställe. Wright gör dock upp med läran om "penal substitution", där Jesu död förstås som ett blikkande av Guds vrede ("propitiation"). Wright tolkar grekiskans *hilastērion* (Rom 3:25) som "nådstol", men inte som en plats där Guds vrede används utan som en mötesplats mellan Gud och människa. Wright förkastar varje tanke på att korsdöden skulle ha med ett blikkande att göra, vilket han menar bygger på hedniska föreställningar. Så förklarar, till exempel, upphävandet av "den allsmäktiges vrede" i 4 Mack 7:37–38 som ett uttryck för hur författaren riktar sig till icke-judiska mottagare med syfte att förklara innebörden i de judiska martyrernas död för folket.

Boken avslutas med en fjärde, mer tillämpande del (355–416), där Wright riktar sig till ett mer konfessionellt sammanhang. Wright ser det som den kristna kyrkans viktigaste mission att implementera det revolutionerande budskapet om Guds förlåtelse av synd, och uppgörelse med ondskan på ett kors. Världen efter korset var en annan plats, där Jesu död och uppståndelse markerade en smärre revolution – början på Guds nyskapande krafter i historien. Kyrkans uppgift är därför ytterst eskato-

logisk; den består inte i att rädda människor bort från denna värld till en annan (himlen), utan att identifieras sig med, förmedla och gestalta den nya skapelsens krafter i en gammal värld.

Wright styrka ligger i hans förmåga att skapa narrativ bibelteologi. Han återkommer ständigt till den stora berättelsen om Israel som förbundsfolket, med exodushändelsen och exiltiden som centrum. Kors-händelsen får sin betydelse och innebörd i den stora berättelsen om Guds handlande med Israel och Guds uppgörelse med synden och ondskan. Wrights styrka skulle dock även kunna ses som en svaghet, där de gammaltestamentliga texterna tenderar att läsas selektivt och harmoniseras i strävan efter koherens och enhet.

Wrights uppgörelse med den klassiska läran om ”penal substitution”, med en vredgad Gud som blidkas genom Jesu korsdöd, känns i många stycken fräsch och viktig. Samtidigt undviker han de texter som in någon mening läser *hilaskomai*-verben i betydelsen av att beveka/avvända Guds vrede, till exempel Sak 7:2; 8:22; Mal 1:9 och Ps 106:29–30 (LXX), eller de texter där *hilaskomai*-verben används i kontexter av Guds vrede, till exempel Num 16:47; 2 Kung 24:4; Ps 78:38; 106:29–32 (LXX). Frågan är även om 4 Mack 7:37–38 kan avfärdas enbart med förklaringen att vredesmotivet bakom martyrernas död är ett hedniskt inslag. Inte heller i hans utläggning av Rom 1–5 blir vredesmotivet ordentligt behandlat.

Att Wright skriver mer populärt och vänder sig till en bredare läsekrets märks tydligt. Diskussionerna och utläggningarna är direkta och går rakt på sak, vanligtvis med tydliga sammanfattningar och slutsatser. Här saknas dock en mer genomgripande diskussion med andra teologer och forskare, inklusive fotnotsreferenser och bibliografi. I flera fall tenderar Wright att generalisera i syfte att ta hem sina poänger, inte minst när han beskriver sina meningsmotståndares uppfattningar (det är nog tveksamt om till exempel Aquinas, Luther och Calvin skulle känt igen sig i Wrights mer polemiska uttalanden). Dessutom blir Wright allt som oftast onödigt ”pratig” och upprepande. Boken skulle därför mått bra av en mer stringent redigering.

Detta förtar dock inte bokens värde, nämligen Wrights narrativa framställning av den nytestamentliga korsteologin med utgångspunkt från berättelsen om Israel. Som helhet är hans utläggning rimlig och relevant. Här finns en hel del matnyttigt att hämta, såväl för bibelteologen som för förkunnaren.

Mikael Tellbe, Örebro Teologiska Högskola